

24. Железняк Н. А. Правові та організаційні форми діяльності Міністерства юстиції України у здійсненні державної правової політики (теоретичні та практичні питання) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Железняк Наталія Анатоліївна. – К., 2005. – 21 с.

25. Про схвалення засад антикорупційної політики : розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 груд. 2009 р. № 1688-р // Урядовий кур'єр. – 2010. – 19 лют. – № 32.

26. Державна програма щодо запобігання і протидії корупції на 2011–2015 роки : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28 листоп. 2011 р. № 1240 // Урядовий кур'єр. – 2011. – 21 груд. – № 238.

27. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» та державної антикорупційної політики на період до 2011 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серп. 2007 р. № 657-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/657-2007-p>.

28. Положення про Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 24 квіт. 2009 р. № 410 // Урядовий кур'єр. – 2009. – 15 трав. – № 84.

29. Концепція боротьби з корупцією на 1998–2005 роки : затв. указом Президента України від 24 квіт. 1998 р. № 367/98 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 17. – Ст. 14.

30. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовт. 2003 р. : ратиф. Україною 18 жовт. 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 49. – Ст. 2048.

Надійшла до редколегії 02.03.2012

ЗАБРОДА Д. Г. ПОНЯТТЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ АНТИКОРРУПЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ

Проанализированы основные подходы к формулировке понятия «государственная антикоррупционная политика». Определены ее основные признаки. Предложены пути использования данного термина в законодательстве Украины.

ZABRODA D. THE CONCEPT OF STATE ANTICORRUPTION POLICY

The main approaches to the formulation of the concept of state anticorruption policy are analyzed. Its main features are defined. The ways to use this term in the legislation of Ukraine are proposed.

УДК 343.9:343.85

А. А. ЗАДОРЖНИЙ,

*старший оперуповноважений в особливо важливих справах ГУБОЗ МВС України,
здобувач Національної академії внутрішніх справ*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Виконано аналіз теоретичних положень і нормативно-правових основ щодо кримінальної відповідальності за злочини у сфері службової діяльності, надано кримінально-правову характеристику системи та ознак злочинів у сфері службової діяльності, а також визначено перспективні напрямки вдосконалення кримінально-правової протидії службової злочинності.

Принциповим у ракурсі наукового обґрунтування й практичної реалізації дієвої системи протидії службовим злочинам є комплексний узгоджений підхід у розумінні даного явища. Одним із елементів такого розуміння є кримінально-правова характеристика злочинів у сфері службової діяльності, яка дозволяє визначити структуру службової злочинності, виокремити спільні ознаки й риси усього загалу службових злочинів, що, у свою чергу, виступає методологічною основою кримінологічного дослідження службової злочинності, встановлення напрямків, рівнів, об'єктів і конкретних попереджува-

льних заходів. Саме кримінологічне дослідження службової злочинності й обґрунтовує співвіднесення рівня суспільної небезпечності діяння та оптимального обсягу кримінально-правових і кримінологічних заходів, необхідних для подолання його причин і умов.

Зазначимо, що певною мірою питання окремих складів злочинів у сфері службової діяльності раніше вже розглядалися такими вченими, як О. Доник, К. Задоя, Д. Крупко, О. Новаков, В. Хашев, Ф. Шиманський тощо. Разом із тим, роботи названих вчених здебільшого мають фрагментарний, постановочний характер щодо

конкретних проблем відповідного службового злочину і не охоплюють усієї системи злочинів у сфері службової діяльності. З огляду на це й вбачаються актуальними питання кримінально-правової характеристики злочинів у сфері службової діяльності.

Саме тому **метою** нашої роботи є аналіз теоретичних положень і нормативно-правових основ щодо кримінальної караності злочинів у сфері службової діяльності, визначення властивих їм ознак, а також характеристики загальної системи службових злочинів. Новизна дослідження полягає в концептуальних узагальненнях у кримінально-правовій характеристиці злочинів у сфері службової діяльності, що виступають основою кримінологічного вивчення й запобігання службової злочинності.

Передусім відмітимо, що як чинне національне і міжнародне кримінальне законодавство, так і практика кримінально-правової охорони встановлює кримінальну відповідальність за низку злочинів, які вчиняються відповідними службовими особами або ж об'єкт посягання яких тією чи іншою мірою належить до сфери службової діяльності.

Зазначимо, що чинне кримінальне законодавство також містить окремий розділ, присвячений злочинам у сфері службової діяльності, причому перша редакція Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. [1] включала лише сім складів службових злочинів (статті 364–370), а саме зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень, службове підроблення, службова недбалість, одержання хабара, давання хабара, провокація хабара. В процесі приведення національного кримінального законодавства у відповідність до міжнародно-правових стандартів згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [2] передбачалось доповнення переліку службових злочинів незаконним збагаченням і зловживанням впливу.

Чинна на сьогодні редакція Кримінального кодексу (далі – КК) України також зазнала змін у частині службової злочинності згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [3]. Відтак, крім вищезазначених сімох складів злочинів, встановлюється кримінальна караність і за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364-1),

перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 365-1), зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365-2), незаконне збагачення (ст. 368-2), комерційний підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368-3), підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4), і зловживання впливом (ст. 369-2). Отже, підкреслимо, що наразі наявне об'єднання в рамках одного розділу КК України злочинів у сфері службової діяльності в публічному та приватному секторі, а також у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Службова злочинність являє собою складне соціально-правове явище, своєрідна кримінологічна і кримінально-правова природа якого не обмежується виключно специфічним суб'єктом таких злочинів – службовою особою. Так, наприклад, зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем (ст. 423 КК України [1]) є військовим злочином, що вчинений хоч і не мілітаризованою службовою особою, однак у зовсім іншій сфері суспільних відносин, а також під дією дещо інших соціально-психологічних чинників і ситуацій. Отже, можна визначити, що службова злочинність охоплює такі службові злочини, які вчиняються службовими особами саме у сфері службової діяльності.

З огляду на це і в контексті останніх законодавчих змін, на сьогодні вже не можна погодитись із І. Даньшиним, В. Голіною, М. Валуйською тощо [4], що у вузькому значенні службова злочинність прирівнюється до відповідного розділу КК України. Лише встановлення кримінально-правових ознак «традиційних» службових злочинів (передбачених першою редакцією КК України [1]) дозволить чітко сформулювати критерії віднесення того чи іншого злочину до категорії злочинів у сфері службової діяльності, а відповідно і визначити структуру службової злочинності. Зокрема у вищезазначеному аспекті заслугоує уваги узагальнення Акрам Трад Аль-Фаїза, що виділяє такі особливості службових злочинів: особливий родовий об'єкт зазіхань; наявність спеціального суб'єкта (службової особи); а також «здійснення злочинного діяння завдяки займаній посаді» [5].

Відзначимо, що в науці питання про родовий об'єкт службової злочинності вирішується вченими по-різному. Так, наприклад, Ю. Александров, О. Дудоров, В. Клименко тощо [6, с. 548]

вважають родовим об'єктом злочинів у сфері службової діяльності встановлений законом порядок здійснення посадовими та службовими особами органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх апарату, об'єднань громадян, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності своїх повноважень. У той же час, попри певні позитивні риси наведеної дефініції родового об'єкта, як от включення до нього службових відносин не лише у публічному, але й у приватному секторі, маємо означити суперечливість розкриття родового об'єкта одночасно через категорії «посадові особи» та «службові особи», розмежування сутності та змісту яких досі залишається актуальним завданням кримінального права.

Крім цього, у кримінологічному аспекті слід звернути увагу, що зазначений родовий об'єкт злочинів у сфері службової діяльності загалом є подібним до об'єкта корупційних злочинів. Зокрема М. Мельник визначає їх об'єктом «встановлений порядок діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, авторитет цих органів, а також порядок реалізації службовими особами таких органів наданої їм влади та службових повноважень» [7]. При цьому, як на нас, хоча певною мірою злочини у сфері службової діяльності та корупційні злочини й перетинаються, однак це аж ніяк не свідчить про тотожність даних категорій. З іншого боку, низка злочинів у сфері службової діяльності явно має корупційний характер (за винятком службової недбалості – ст. 367 КК України [1]), а тому цілком можливе поєднання окремих ознак родового об'єкта злочинів у сфері службової діяльності та корупційних злочинів.

Такою спільною рисою, наприклад, є включення до родового об'єкта злочинів у сфері службової діяльності авторитету відповідних структур, з використанням влади (повноважень) яких і вчиняються такі злочини. З цього приводу В. Г. Хашев окремо вказує, що частиною даного родового об'єкта є «авторитет державних і громадських організацій та інших структур, що розуміється як визнання, впливовість, престиж, якому за природою може заподіюватися шкода» [8]. На нашу думку, в даному разі має йтися про авторитет не тільки державних і громадських, але й муніципальних органів, який також зазнає шкоди у разі вчинення злочинів даної категорії у сфері службової діяльності в органах місцевого самоврядування.

Визнання авторитету частиною родового об'єкта злочинів у сфері службової діяльності підтримують й інші вчені, зокрема П. Мати-

шевський [9, с. 559]. Учений звертає увагу на те, що об'єктом злочинних посягань є авторитет не лише відповідних органів публічної влади, але й загалом підприємств, установ й організацій незалежно від форм власності.

Відмітимо, що у кримінологічному значенні авторитет певної владної чи управлінської інституції є соціально-психологічним явищем, що відображає досягнутий рівень правосвідомості, ставлення особистості, соціальних груп й суспільства в цілому до окремого інституту або влади в цілому. Злочини у сфері службової діяльності іманентно пов'язані з неправомірним нецільовим використанням службових повноважень усупереч інтересам служби, що ставить під сумнів такі основи авторитету владно-управлінських органів, як професіоналізм, добросовісність й неупередженість. Відтак ми вважаємо за доцільне розглядати авторитет як один з елементів родового об'єкта злочинів у сфері службової діяльності.

Іншою не менш важливою складовою родового об'єкта злочинів у сфері службової діяльності поряд з авторитетом, на думку Т. Слуцької, виступає законодавчо визначена правильна діяльність державного апарату, апарату органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, окремої організації місцевого самоврядування, установи, підприємства [10, с. 30]. У даному разі слід акцентувати увагу на оціночному характері «правильності» діяльності тієї чи іншої установи, що для більш точного розуміння сутності родового об'єкта злочинів у сфері службової діяльності вимагає формулювання критеріїв оцінювання такої правильності. На нашу думку, така правильність, що полягає у нормальному, звичайному функціонуванні певних владно-управлінських органів, нерозривно пов'язана зі спрямованістю діяльності й виконанням ними поставлених соціальних функцій згідно з суспільними інтересами. Так чи інакше, спрямованість даної діяльності на задоволення інтересів людини, суспільства і держави потребує відповідного об'єктивного оцінювання, критерієм чого може виступати лише визначення відповідності практичної діяльності конкретного органу законодавчо встановленим положенням.

Таким чином, щодо родового об'єкта злочинів у сфері службової діяльності має йтися не стільки про правильність, скільки про правомірність діяльності органів публічної влади, а також підприємств, установ й організацій. При цьому родовий об'єкт таких злочинів становить не сама правомірність діяльності певних органів

й установ, а й пов'язані із нею суспільні відносини. У зв'язку із цим В. Хашев пропонує виділяти одразу два родових об'єкти – суспільні відносини, що визначають зміст правильної роботи апарату органів публічної влади та їх підприємств, установ чи організацій, а також відносини, що визначають і регулюють зміст правильної роботи апарату підприємств, установ чи організацій недержавних форм власності [8]. З одного боку, не можна не погодитись із наявністю істотних відмінностей між відносинами, які виникають з приводу правильної (правомірної) діяльності органів публічної влади та приватних підприємств, установ і організацій. Критерієм диференціації у даному разі виступають інтереси, на задоволення яких спрямована діяльність вказаних інституцій.

З іншого боку, на нашу думку, хоча правомірність (правильність) службової діяльності в публічному та приватному секторі й відрізняється за своїм змістом, проте вона все одно вимагає від службових осіб дотримання й виконання у процесі такої діяльності приписів відповідних правових актів. Отже, не відступ службової особи від суспільних, державних або приватних інтересів визначає сутність посягання, а порушення нею правових засад діяльності службової особи (відступ від права, що охороняє такі інтереси), що має наскрізно спільну соціально-психологічну природу.

Відповідно до цього ми пропонуємо виділяти єдиний родовий об'єкт злочинів у сфері службової діяльності – суспільні відносини, які становлять зміст правомірної діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських формувань, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, а також їх авторитет і ділову репутацію.

Щодо безпосереднього об'єкта злочинів у сфері службової діяльності, то його визначення має ґрунтуватись на розумінні родового об'єкта з конкретизацією змісту конкретних суспільних відносин, що виступають об'єктом посягання. При цьому від безпосереднього об'єкта одиначного злочину у сфері службової діяльності слід відрізнити його об'єктивну сторону. Так, як відзначає Акрам Трад Аль-Фаїз [5], будь-яке використання службового становища службовою особою всупереч інтересам служби є безпосереднім об'єктом хабарництва. На нашу ж думку, тут ідеться вже про окремі форми об'єктивної сторони злочинів у сфері службової діяльності, а саме зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України).

Вчинення службових злочинів може втілюватись у різноманітних формах об'єктивної сторони, які, щоправда, обов'язково характеризуються низкою ознак, властивих саме злочинам у сфері службової діяльності. Передусім варто погодитись із Н. Худяковою [11], що для низки злочинів у сфері службової діяльності властива наявність прямого зв'язку між неправомірним діянням і здійснюваною особою службовою діяльністю, що може втілюватись у неправомірному використанні, перевищенні, невиконанні або неналежному виконанні зумовлених займаною посадою службових обов'язків. Водночас, як на нас, зазначений зв'язок, відсутній в об'єктивній стороні злочинів, передбачених статтями 369, 368-3, 369-2 КК України, не може розглядатись як розрізнявальна ознака загалом усіх злочинів у сфері службової діяльності.

Щодо пропозиції або давання хабара та комерційного підкупу службової особи приватного права також існує певний зв'язок між неправомірним діянням однієї особи і службовими повноваженнями іншої особи, який, проте, виражається в протиправному спонуканні до означеного неправомірного використання або невиконання службовою особою зумовлених займаною нею посадою службових обов'язків. У свою чергу, більш складним вбачається такий зв'язок при зловживанні впливом, об'єктивна сторона складу злочину якого передбачає здійснення протиправного спонукання іншої особи здійснити спонукання вчинення вище вказаних неправомірних діянь певною службовою особою.

Підсумовуючи щодо цього, зазначимо, що специфіка об'єктивної сторони злочинів у сфері службової діяльності виявляється в її вираженні, з одного боку, в неправомірному використанні, перевищенні, невиконанні або неналежному виконанні суб'єктом своїх службових повноважень, а з іншого – в протиправному спонуканні суб'єкта до такого неправомірного використання, перевищення, невиконання або неналежного виконання службовою особою її службових повноважень.

Важливою ознакою складу злочинів у сфері службової діяльності є суб'єктивна сторона, що характеризує психічне ставлення особи до своєї поведінки, усвідомлення нею суспільної небезпечності й протиправності діяння. Зазначимо, що в теорії кримінального права існують різні підходи до характеристики суб'єктивної сторони злочинів у сфері службової діяльності.

Попри суперечливість у визначенні конкретної форми вини в окремих службових злочинах,

слід вказати, що для злочинів у сфері службової діяльності найбільш характерним є їх учинення із умислом. При цьому в науці також обстоюється думка, що перевищення влади або службових повноважень (ст. 365) може вчинятись не лише умисно, але й зі змішаною виною; те саме, за В. Хашевим [8], стосується і зловживання владою або службовим становищем (ст. 364). Відмітимо, що психічне ставлення службової особи до свого суспільно небезпечного діяння за диспозиціями статей 364, 365 КК України прямо визначене через умисел. Однак указані службові злочини є злочинами з матеріальним складом і є закінченими з моменту завдання істотної шкоди охоронюваним правам, свободам та інтересам, що потребує характеристики окремого психічного ставлення службової особи і до наслідків вчиненого діяння. Тут зауважимо, що, по-перше, кримінальне законодавство не обмежує різновидів конкретних форм зловживання і перевищення влади чи службових повноважень, які можуть суттєво відрізнитись за своїм характером, обсягом, а відповідно, і наслідками. По-друге, істотна шкода як суспільно небезпечні наслідки вказаних злочинів згідно з ч. 3 примітки 1 до ст. 364 КК України [1] також може виражатись не лише в матеріальних збитках, але й у моральній шкоді. З огляду на це вважаємо, що службові злочини, передбачені статтями 364, 365 КК України, можуть вчинятись зі змішаною формою вини, оскільки психічне ставлення службової особи до наслідків діяння може бути як умисним, так і необережним.

Відмітимо, що для деяких злочинів у сфері службової діяльності обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони, окрім вини, може виступати також і мотив. За вказаною підставою у науці [4] службові злочини поділяються на злочини корисливої і некорисливої спрямованості. У цілому погоджуючись із наведеною диференціацією, ми не вважаємо за можливе чітко розмежувати окремі злочини у сфері службової діяльності на корисливі та некорисливі. Так, наприклад, зловживання владою або службовим становищем (ст. 364) може вчинятись як з корисливих мотивів, так і в інших особистих інтересах чи інтересах третіх осіб.

Отже, підкреслимо, що специфіка суб'єктивної сторони злочинів у сфері службової діяльності зводиться до вираження вини як психічного ставлення особи до діяння та його наслідків не лише у формі умислу (як у корупційних злочинах), але й у формі необережності, а також у змішаній формі вини. Злочини у сфері службової діяльності, як правило, вчиняються з корисливих або некорисливих мотивів, проте

для суб'єктивної сторони складу такого злочину, як службова недбалість, наявність мотиву може бути не обов'язковою.

Поза цим, окрема увага в рамках кримінально-правової характеристики має приділятися суб'єкту злочинів у сфері службової діяльності. Передусім, маємо вказати на помилковість існуючого в науці [12] визначення службової особи єдиним суб'єктом злочинів у сфері службової діяльності. Насправді ж суб'єктами таких злочинів, окрім службової особи, може бути ще й загальний суб'єкт злочину як фізична осудна особа, що досягла загального віку кримінальної відповідальності. При цьому, згідно з чинним кримінальним законодавством у редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [3] загальним є суб'єкт не лише щодо давання хабара (ст. 369), але й комерційного підкупу службової особи юридичної особи приватного права (ст. 368-3) і зловживання впливом (ст. 369-2). Іншим аспектом суб'єктного складу злочинів у сфері службової діяльності є те, що спеціальні вимоги до суб'єкта злочинів, передбачених статтями 364, 364-1, 365, 365-1, 366, 367, 368, 368-2, 370 КК України [1], як до службової особи стосуються лише особи виконавця, тоді ж як іншим співучасником може виступати й загальний суб'єкт. Однак і саме узагальнене визначення службової особи спеціальним суб'єктом вище перелічених злочинів у сфері службової діяльності також вбачається досить неоднозначним, зважаючи на існуючу диференціацію таких службових осіб. Незважаючи на це, кримінальне законодавство у примітці 1 до ст. 364 КК України [1] містить визначення службових осіб, які є суб'єктами злочинів, передбачених статтями 364, 365, 368, 368-2 КК України, а також службових осіб, які мають відповідальне та особливо відповідальне становище (примітка до ст. 368 КК України), залишаючи при цьому поза увагою кримінально-правову характеристику службових осіб, що є суб'єктами інших злочинів у сфері службової діяльності.

Відтак, на сьогодні зашиється проблемним розуміння сутності службової особи юридичної особи приватного права як суб'єкта відповідних службових злочинів, що за ступенем походження і рівнем реалізації службових завдань, як за В. Хашевим [8], не можуть ставитись поряд із службовими особами державного апарату управління. Зокрема вказана позиція й віднайшла своє вираження у чинному кримінальному законодавстві, що відмежовує службові злочини в публічному та приватному секторі. Разом із тим, саме такі зміни у кримінальному

законодавстві [2; 3] й призвели до вилучення службових осіб юридичних осіб приватного права з предмету регулювання примітки 1 до ст. 364 КК України.

Таким чином, вважаємо прийнятним на доктринальному рівні співставлення розуміння службових осіб юридичної особи приватного права із службовими особами за чинною редакцією примітки 1 до ст. 364 КК України. В контексті цього слід погодитись із Д. Крупко [13], що загальне поняття службової особи має характеризуватись функціональною і формальною ознаками. Таким чином, формальний критерій визначається зайняттям фізичною особою відповідної посади в органах публічної влади, підприємствах, установах, організаціях, що передбачає виконання певних службових функцій, або ж надання таких функцій за спеціальним повноваженням. Функціональна ж ознака вказує на наявність у такої особи організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, а щодо службових осіб органів публічної влади – також функцій представників влади чи місцевого самоврядування.

Отже, підкреслимо, що суб'єктами злочинів у сфері службової діяльності можуть виступати

лише службові особи, а також просто фізичні осудні особи як виконавці окремих злочинів (давання хабара, комерційний підкуп службової особи юридичної особи приватного права і зловживання впливом) або співучасники будь-яких злочинів у сфері службової діяльності.

Таким чином, злочин у сфері службової діяльності можна визначити як передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння, що посягає на суспільні відносини, які становлять зміст правомірної діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських формувань, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, а також їх авторитет і ділову репутацію і виражається в неправомірному використанні, перевищенні, невиконанні або неналежному виконанні службовою особою своїх службових повноважень або в протиправному спонуканні службової особи до такого неправомірного використання, перевищення, невиконання або неналежного виконання нею своїх службових повноважень. До злочинів у сфері службової діяльності належать злочини, передбачені статтями 364, 364-1, 365, 365-1, 366, 367, 368, 368-2, 368-3, 369, 369-2, 370 КК України.

Список використаної літератури

1. Кримінальний кодекс України // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 920.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : закон України від 11 черв. 2009 р. № 1508-VI // Офіційний вісник України. – 2009. – № 53. – Ст. 1824.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : закон України від 07 квіт. 2011 р. № 3207-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 44. – Ст. 1765.
4. Кримінологія. Загальна та Особлива частини : підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуїська та ін. ; за заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Х. : Право, 2009. – 288 с.
5. Акрам Трад Аль-Фаїз. Відповідальність за хабарництво за кримінальним законодавством Йорданії і України (порівняльно-правове дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право» / Акрам Трад Аль-Фаїз. – К., 2002. – 16 с.
6. Кримінальне право України. Особлива частина : [підручник] / Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін. ; за ред. М. І. Мельника. – 2-ге вид. – К. : Атіка, 2008. – 712 с.
7. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Мельник Микола Іванович. – К., 2002. – 506 с.
8. Хашев В. Г. Кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право» / Хашев Вадим Георгійович. – Д., 2007. – 20 с.
9. Кримінальне право України (Особлива частина) : підручник / за ред. П. С. Матишевського. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 892 с.
10. Слуцька Т. І. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені у сфері службової діяльності : навч. посіб. / Т. І. Слуцька. – К. : КНТ, 2007. – 164 с.
11. Худякова Н. Ю. Характеристика об'єктивної сторони службової недбалості / Худякова Н. Ю. // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2011. – № 3. – С. 177–184.
12. Акрам Трад Аль-Фаїз. Поняття суб'єкта должностных преступлений по уголовному праву Украины и Иордании (сравнительно-правовой аспект) / Акрам Трад Аль-Фаїз // Вісник інституту внутрішніх справ. – 2001. – № 2. – С. 100–104.
13. Крупко Д. І. Відповідальність за хабарництво за кримінальним правом Німеччини, Швейцарії та України (порівняльно-правове дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право» / Крупко Дмитро Іванович. – К., 2005. – 20 с.

Надійшла до редколегії 20.02.2012

ЗАДОРЖНЫЙ А. А. УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕСТУПЛЕНИЙ В СФЕРЕ СЛУЖЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Выполнен анализ теоретических положений и нормативно-правовых основ в отношении уголовной ответственности за преступления в сфере служебной деятельности, предоставлена уголовно-правовая характеристика системы и признаков преступлений в сфере служебной деятельности, а также определены перспективные направления совершенствования уголовно-правового противодействия служебной преступности.

ZADOROZHNYI A. CRIMINAL AND LEGAL CHARACTERISTIC OF CRIMES IN THE AREA OF OFFICIAL ACTIVITIES

The analysis of theoretical foundations and legal bases of criminal punishability crimes in the area official activities is made; criminal and legal description system and the characteristic features of crimes in the area official activities is given and perspective directions of improving of criminal and legal counteraction official crime are determined.

УДК 343.627-053.4/.6

Д. О. КАЛМИКОВ,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри економіко-правових дисциплін

Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка

ЕКСПЛУАТАЦІЯ ДІТЕЙ, ПОЄДНАНА З ВИКОРИСТАННЯМ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ У ШКІДЛИВОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Проаналізовано питання експлуатації дітей, поєднаної з використанням дитячої праці у шкідливому виробництві як кваліфікованого виду злочину, передбаченого ст. 150 Кримінального кодексу України.

Експлуатація дітей, поєднана з використанням дитячої праці у шкідливому виробництві є одним із кваліфікованих складів злочину, передбаченого ст. 150 Кримінального кодексу (далі – КК) України. У кримінально-правовій літературі аналізу вказаного складу злочину не присвячувалося спеціальних досліджень, хоча окремі його аспекти розглядалися В. І. Борисовим, Т. В. Варфоломеєвою, О. М. Омельчук, М. І. Хавронюком, С. Д. Шапченком та деякими іншими криміналістами в науково-практичних коментарях та підручниках з кримінального права. Значно більше уваги даному кваліфікованому складу злочину (а якщо бути точнішим – його кваліфікуючій ознаці) приділено в дисертаційному дослідженні І. М. Доляновської. Утім, переважна більшість питань, що стосуються експлуатації дітей, поєднаної з використанням дитячої праці у шкідливому виробництві, залишилися поза увагою зазначених науковців.

З огляду на викладене, вважаємо за доцільне у межах даної статті: а) встановити зміст діяння «експлуатація дітей, поєднана з використанням дитячої праці у шкідливому виробництві»; б) визначити місце кваліфікуючої ознаки

«поєднана з використанням дитячої праці у шкідливому виробництві» у законодавчій моделі злочину; в) проаналізувати техніку його регламентації в ч. 2 ст. 150 КК України; г) виробити пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства, якщо воно має прогалини або вади.

Коментуючи положення ч. 2 ст. 150 КК України, І. Г. Поплавський і В. О. Корнієнко зазначають, що «під використанням дитячої праці на шкідливому виробництві слід розуміти працю дитини на виробництвах, які віднесені законодавцем до шкідливих» [1, с. 302; 2, с. 59]. Все ніби правильно і логічно, але не враховано одне: чинне законодавство України не містить ані визначення поняття «шкідливе виробництво», ані переліку виробництв, які є шкідливими.

Така ситуація обумовлює необхідність звернення до загальнотеоретичних джерел щодо семантики понять, використовуваних у словосполученні «шкідливе виробництво». Так, під поняттям «шкідливий» у тлумачних словниках розуміють те, що завдає шкоди, збитків кому-небудь, чому-небудь чи в чомусь [3, с. 1398]; завдає або може завдати шкоди здоров'ю, негативно впливає на когось, щось [3, с. 1398];